

ARAŞTIRMA HABER

YÖNETEN: NECATİ DOĞRU

27 KASIM 86

p.11

Fırat'ın suyu

MADALYONUN BU YÜZÜ

Top mermisinden fırlayan barış

1 05 mm'lik top mermisi patladı. Hedefini vurdu. Harran'ın toprağına gömüldü. Askeri tabikat sonrası subaylar, merminin kovasını incelediler. Sogumamıştı. Toprak o kadar sıvık, o kadar kavruk ve o kadar neme hasretti ki, saatler geçmesine rağmen, mermi kovası aynı sıcaklığı koruyordu.

Askerler, durumu hükümete bildirdiler. "Fırat akıyor, toprak kavruyor. Türkler ona sirtını dönmüş bakıyor" dediler. Konu, DPT'de uzun uzun tartışıldı. GAP Projesi fikri, tabikat sırasındaki bu top mermisinden doğdu.

Dentirelli de, Özal'ı da aştı. Türkiye'nin mali oldu. Proje, vazgeçilmesi mümkün olmayan bir akış içinde yürüyor. Er ya da geç bitecek. Fırat'ın deli suyu berekete dönüşecek...

Arkadaşımız Aydın'ın, bugün size sunduğu araştırması, "Fırat sularının savaş getirmeyip, barışta perçinleyeceğini" ortaya koyuyor.

Amerikalıları çıldırtan "Doğal Gaz Projesi" ni Avrupa'lar inatla tamamladı. Avrupa'nın fabrikaları gazla işlemeye, insanlar bu gazla ısınmaya başladılar.

Kapitalist Avrupa ile komünist Sovyetler arasındaki "Soğuk savaş rüzgarları", bu proje ile tarihin çöplüğüne atıldı.

Bizim Fırat'ın suyu da, bu doğal gaz projesine çok benziyor. Tabikat sırasındaki bir top mermisinden fırlayan fikir, GAP Projesi'ne dönüşerek gerçek bir işbirliğinin temelini oluşturacak. Kıdemli CIA ajanı Paul Henze'nin söylediğinin tersine, barışı perçinleyecek... N.D.

Önemli su anlaşmazlıkları

ABD-MEKSIKA

ABD'nin Colorado eyaletinden doğan Rio Grande Nehri, Meksika'dan geçerek Meksika Körfezi'ne dökülür. ABD, 1895 yılında sulama amaçlı olarak nehir yataklarında değişiklikler yaptı. Bu durum, Meksika çiftçisini çok zor durumda bıraktı.

Meksika'nın bu konudaki itirazlarına karşı, "Topraklarımızda doğan suları istediğimiz biçimde kullanmak, ulusal egemenlik hakkımızdır" cevabını veren ABD, Meksika'nın talebini reddetti. Uzun yıllar sonra yumuşayan ABD, Meksika'ya daha fazla su bırakmaya başladı.

KANADA-ABD

Kanada'dan doğan Colombia Nehri, ABD'yi geçerek, Büyük Okyanus'a dökülür. Kanada, 1955 yılında bir açılış yaparak, nehrin yatağını değiştirerek, bütün suyu kendi topraklarına aktacağını duyurdu.

Bu kez mağdur ülke durumuna düşen ABD, nehir üzerindeki tüm enerji ve sulama tesislerinin bir anda enkaz haline geleceğini bildi-rip, tepki gösterdi. Yapılan görüşmeler sonucu, 1961 yılında imzalanan bir anlaşma ile, ABD için yeterli olan su aşağıya bırakıldı.

SUDAN-MISIR

Çeşitli nehirlerin Sudan'da birleşmesiyle oluşan Nil Nehri, Mısır'ı geçerek Akdeniz'e dökülüyor. Sudan, 1925 yılında nehrine sulama projeleri uygulayacağını duyurdu.

Mısır ile Sudan arasında yapılan görüşmelerden sonuç alınamayanca, taraflar, ligütere'nin hakimliğine başvurular. Her iki taraf da diyalog bakım kurulu, Sudan'ın, Nil Nehri sularından ancak Temmuz-Eylül ayları arasında yararlanabileceğine karar verdi.

GAP'tan sonra Fırat'ın suyu Orta-doğu'da dengele-ri de değiştirecek. Bölge ülkeleri arasında gerçek bir işbirliğini zorlayacağı için, Ortadoğu'da barışa hizmet edecek

Aydın ÖZDALGA

DENEKLERİN bitmesi nedeniyle durma noktasına gelen GAP, siyasi etkilerini göstermeye başladı. Bazı çevreler tarafından Ortadoğu'da yeni bir savaşın nedeni olarak gösterilen Fırat ve Dicle nehirlerinin sulan, bölgeye savaş değil, barış getiriyor. Güneydoğu Anadolu Projesi

"GAP bizi yakınlaştıracak"

I RAK'ın Ankara Büyükelçisi Tarih Abdülcabbar Cevat, Fırat ve Dicle suları hakkındaki sorularımıza şöyle yanıtladı:

SORU: "Irak'ın GAP çerçevesinde yapılan barajlara karşı çıktığı ve bunlara engel olmak istediği iddialarını nasıl değerlendiriyorsunuz?"

CEVAP: "Bunlar dayanaksız iddialardır. Türkiye elbette kendi kalkınması için gerekli yatırımları yapacaktır. Bunu doğal karşılar, sevinç duyuyoruz. Barajların yapımı ve dolumuyla ilgili bazı kısıtlamaları ise kredi veren Dünya Bankası koymuştur."

SORU: "Su anlaşmazlığı bazı Batılı kaynakların öne sürdüğü gibi ileride savaş konusu olabilir mi?"

CEVAP: "Hiç sanmıyorum. Bu ihtimal, bazı çevrelerin gönlünden geçen istektir. Sorunlar bir masa etrafında görüşülerek çözümlenecektir. Türkiye ve Irak, örnek gösteri-

GAP çerçevesinde yapılacak olan yeni barajlar, yıllardır boşa akan Fırat ve Dicle nehirlerinin sularını dizginleyecek. Bu durum doğal olarak nehirlerin geçtiği Suriye ve Irak'ı olumsuz yönde etkileyecek.

Ancak bu sorun ile de savaşla sonuçlanacak diye bir kural yok. Dünyada ortak nehirler yüzünden anlaşmazlığa düşen ne ilk, ne de son ülkelerdir.

Ortak nehirler, tarih boyunca komşu ülkeler arasında sorun olagelmış. Ancak taraflar bu sorunları görüşüp, anlaşarak çözmüşler. Şu an dünyada ortak nehirler hakkında yapılmış yaklaşık 200 anlaşma var.

"Doğduğu ülke ile aktığı ve denize kavuştuğu ülkeler farklı olan akarsular" diye tanımlanan "uluslararası akarsular" tarih boyunca sorun oldu.

Nüfus çoğalmasıyla birlikte, suya olan ihtiyaç da artmaya başla-

yınca "üst ülke" denilen, akarsuyun doğduğu ülke, daha fazla su tutmaya başladı. Bu durum doğal olarak, "alt ülke" denilen suyun geçtiği diğer ülkeyi olumsuz yönde etkiledi. Böylece anlaşmazlıklar da çıkmaya başladı.

Anlaşmazlıklar ilk başta "mutlak egemenlik" kavramı ile çözülmüyordu. Yani üst ülke istediği kadar su tutuyordu. Tabii, bunu yapması için de, savaş gücü açısından en az alt ülke kadar güçlü bir orduya sahip olması gerekiyordu.

Bu "katı" anlayış, yerini zaman içinde "kısmi egemenlik" kavramına bıraktı. Bu anlayışa göre, üst ülke suyu tutarken, alt ülkeye zarar vermeyecek, onun da çıkarlarını gözetecekti. Ancak tamamen yorumlara dayalı böylesi soyut bir kastanın nasıl saptanacağı da hâlâ çözümlenmemiş bir sorundur.

Bu tür anlaşmazlıkları hukuksal bir temele oturtmak için yıllardır sürdürülen çalışmalardan hâlâ somut bir sonuç alınmadı. Bu nedenle bu tür sorunu olan ülkeler, anlaşmazlıklarını ikili görüşme ve anlaşmalarla çözüme yoluna gidiyorlar.

TÜRKİYE'NİN TEZİ

Türkiye, Fırat ve Dicle nehirlerinin suları hakkında yıllardır yapıcı bir politika izliyor. 1965 yılında Keban Barajı yapılırken, bu iki ülke tepki gösterince, Türkiye, Ankara'da bir toplantı düzenleyerek, ülke teknik heyetlerine bilgi verdi.

GAP çerçevesinde yapılan barajlara da tepki gösteren bu komşularımız, Türkiye'ye kredi verilmesini engellemeye dahi kalktılar. Bu iki ülke ile bu yılın başında Bağdat'ta bir araya gelen Türk heyeti, GAP hakkında bilgi verdi. Suyun kendileri için önemini ve nehirlerin teknik özellikleri üzerinde tartışan heyetler, somut bir karar almadı. Dışişleri Bakanlığı'ndan bir yetkili, Türkiye'nin, Fırat ve Dicle nehirlerinin suları hakkındaki görüşlerini şöyle anlattı:

"Yarıta sulh, cihadta sulh ilkesinden hareket eden Türkiye'nin kendi toprağından doğan suların şu ana kadar yeterince faydalanmaması, bazı haklarının kaybolduğu anlamında yorumlanmamalıdır. Her ülkenin kendi ihtiyaçlarına göre kalkınma projeleri vardır. Türkiye, kendi projelerini yürütürken, komşularının çıkarlarına en az zarar verecek şekilde hareket edecektir. Özellikle barajlar dolarken komşu ülkelere yeterli miktarda su bırakılacaktır. Ortak nehirlerin komşularımızla daha sıcak ilişkiler kurmaması neden olacağına inanıyoruz."

Irak Büyükelçisi Tarih Abdülcabbar

lecek bir işbirliği ve diyalog içindedir. Fırat ve Dicle nehirlerinin suyu bizleri biraz daha yakınlaştıracaktır."

Irak için suyun önemi

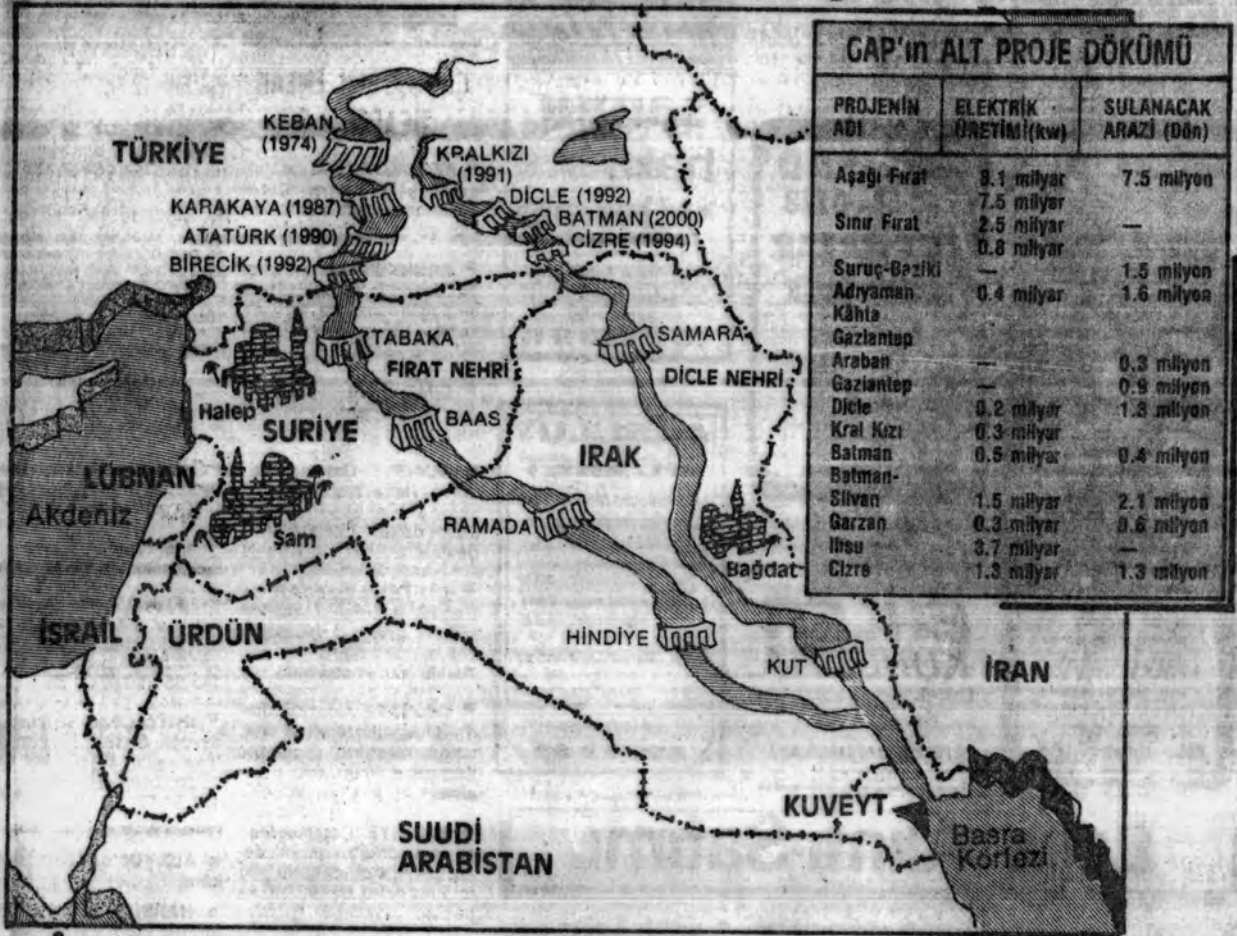
F IRAT ve Dicle nehirleri, Irak açısından yaşamsal bir öneme sahip. Irak, 1909 yılından beri yaptığı düzenlemeler ile bu nehirlerden yararlanır. Yatak değiştirmeleri ve sulama kanalları sonucunda Dicle Nehri sularının yüzde 80'i Irak topraklarına dağılır.

Dicle Nehri üzerindeki Samarra ve Kut, Fırat Nehri üzerindeki Ramadi ve Hilla'da barajları, başlıca sulama ve enerji kaynaklarıdır. Ayrıca çok yaygın bir sulama kanalı ve su pompası sistemi vardır.

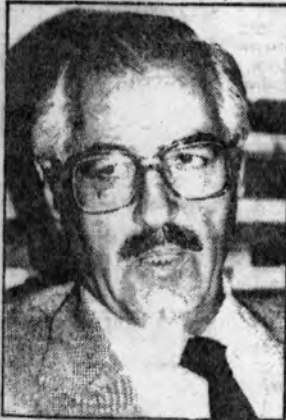
Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan tarihi Mezopotamya Ovası'nda çok verimli sulama yapılır. Dünya hurma üretiminin yüzde 80'i buradadır. Irak, Şattülarab Nehri'nin getirdiği alüvyonlar ile sürekli toprak kazanır.

U Paris getirecek

Fırat ve Dicle üzerinde başlıca barajlar

"İki komşu, su için savaşmaz"

Suriye Büyükelçisi
El Rifai

SURİYE'nin Ankara Büyükelçisi Abdülaziz-el Rifai'nin, su konusundaki görüşlerini aldık:

SORU: "Fırat ve Dicle nehirlerinin, Suriye için anlamı nedir?"

CEVAP: "Bu iki nehrin ül-

kemiz için yaşamsal önemi vardır. 1978 yılında hizmete giren Tabaka Barajı, Suriye ekonomisinin belkemiğidir. 800 megavatlık bu baraj, 640 bin hektar araziyi sulamaktadır. Fırat Nehri üzerinde ayrıca 375 milyon kilovat saatlik yıllık enerji kapasitesi olan Baas Barajı vardır. Enerji ve sulama amaçlı Teşrin Barajı'nın yapımı ise sürmektedir.

SORU: "Suriye'ye göre bu nehirlerin devletler hukuku açısından durumu nedir?"

CEVAP: "İkiden fazla ülkeden geçen nehirler, uluslararası nehirler sayılır. Fırat ve Dicle, Suriye ve Irak'tan geçtiği için devletler hukukuna göre uluslararası nehirlerdir. İki komşu ülkenin topraklarını sulayarak geçen nehirler, ülkeler arasında çatışma değil, yaklaşım ve işbirliği gerektirir. Geçmişte bir araya gelen ülke heyetleri durumu incelemiştir. Gerekli zaman yeniden bir araya geleceklerdir. Her iki ülkenin

de çıkarına uygun bir formül üzerinde anlaşmamıza inanıyorum. Türkiye, devletler hukukuna saygılı olmaktan bizim kadar titizdir."

SORU: "Bazı Batılı basın organları, bu sular yüzünden Suriye ve Türkiye'nin savaşacağına iddia ediyor. Ne dersiniz?"

CEVAP: "Bu tür senaryolar Amerika, İngiltere ve İsrail'in ortak komplosudur. Bu ülkeler

Türkiye ile Suriye arasındaki bazı doğal sorunları körükleyerek, yapay gerilim ve çatışmalar yaratmak istiyorlar. Ancak başaramayacaklar. Amaçları, iki dost ülkeyi savaşa sokarak, Ortadoğu'ya da kendi çıkarları doğrultusunda yeni dengeler yaratmaktır. Kimse boşuna heveslenmesin. Türkiye ve Suriye, ne su için, ne de bir başka konu için savaşmayacaktır. Su, Ortadoğu'ya savaş değil, barış ve dostluk getirecek. Bu sorun iki Müslüman ülkeyi daha yakın ilişki içine sokacaktır."

Suriye için suyun önemi

TİPK bir tarım ülkesi olan Suriye'de, nüfusun yüzde 70'i tarımla geçiyor. Topraklarının ancak yüzde 35'i ekilebilir olan Suriye'de, yağışlar yetersiz olduğu için sulama en can alıcı sorunlardan biridir.

Suriye'nin kuzeyinden 500 km. katederek geçen Fırat, bu yöredeki Halep cyaleti için yaşamsal öneme sahiptir. Bu eyaletin gerek kullanma, gerekse tarımsal amaçlı suları bu nehrinden alıyor.

Bu yöredeki Tabaka Barajı'ndan elde edilen enerji, çevre sanayinin gelişmesine yol açarken, sulama kanalları da tarım ürünlerinde artış sağlıyor. Suriye ayrıca Rakka'nın kuzeyinde 30 milyon metreküp su tutacak enerji ve sulama amaçlı büyük bir santralin yapımını sürdürüyor.